

Římská literatura na sklonku starověku

Římská literatura od 2. stol.

- tvorba světská
- tvorba křesťanská

» středověké latinské písemnictví je výsledkem obojího

Epocha od 2. – 5. století

- vnímáno jako úpadkové období, dnes mluvíme o pozdní antice
- **charakteristické znaky:**
 - provincializace
 - odklon od řeckých a příklon k římským vzorům
 - záliba v archaizaci
 - stírá se rozdíl mezi jazykem a stylem prózy a poezie
 - » rétorizace prózy
 - tendence ke zdobnosti
 - formální hříčky
 - pozvolná změna v přízvučnou prozodii (prvním prokazatelným rytmickým výtvořem: Augustinův *Psalmus abecedarius contra partem Donati*)

- záliba v moralitě (tzv ***Disticha = Dicta Catonis***)
- oblíbená anekdotická vyprávění často s mirakulózním obsahem
- prostor dostává bajka
- vznik textů na pomezí krásné literatury
- konzervátorské a encyklopedistické snahy
- komentáře ke klasickým dílům
- péče o jazyk
 - dvě slavné učebnice **Donata** (4. stol.) a **Prisciana** (5. stol.)

4. století - dvůr císařů

= středisko básnické tvorby

Dvůr císařů

- kolem císařů vzdělaní muži
- vzdělané publikum
- možnost dosáhnout výborné kariéry zásluhou své tvorby
- dvě skupiny tvůrců
 - **bohatí spisovatelé z vysoké společnosti**
 - literatura potěšením, vyplnění volného času ~ odreagování od politiky
 - **potulní básníci = lidoví zpěváci**
 - skládají verše k oslavě mocných
 - básnění = živobytí

- v důsledku různých tvůrců existují i rozmanitá témata
- naopak existují rovněž společné rysy
 - oživení klasických vzorů Augustova období
 - Augustova doba = ideální vzor i pro antické císaře

Decimus Magnus Ausonius

- * cca 310 v Burdigale (Bordeaux)
- + 393/394
- studie v Tolose (320-328)
- profesorem gramatiky a rétoriky
- r. 364 povolán ke dvoru » **vychovatelem císaře Gratiana**
- r. 383 po císařově smrti se stáhl do soukromí

Dílo

- prvotina: **Praefatiunculae** (=Předmluvičky)
- spisy téměř všechny ve verších
- poznamenáno učitelským povoláním
- náměty ze školského prostředí
- díla kratšího rozsahu
- záliba v metrických hrách
- sofistikovanosť, učenosť, vyumělkovanosť

Ausonius = nejznámější z učených básníků činných ve 2. polovině 4. stol.

- nebyl nepřístupný, což dokazuje, že mu poezie umožnila přístup ke dvoru
- ironická kritika školské omezenosti
- parodie některých školských zvyklostí
- **dobová aktuálnost!**

Díla

- **Commemoratio professorum Burdugalensium** (Vzpomínka na burdigalské profesory)
- **Eclogarum liber**
- **Protrepticus ad nepotem**
- **Caesares**
- **Ludus septem sapientium**
- **Ordo urbium nobilium**

... technická a formální dokonalost v
dílech:

- **Oratio**
- **Griphus ternarii numeri**
- **Cento nuptialis** (Svatební cento)
- **Grammaticomastix** (Gramatický bič)

Náhrobní poezie

- **Epitaphia** (náhrobní nápisy)
 - fiktivní texty na hroby slavných literárních postav (Agamemnona, Achillea...)
- **Parentalia** (svátek mrtvých)
 - věnované vlastním rodinným zemřelým básníka

Nejvydařenější práce

- **Parentalia**
- **Bissula**
- **Mosella (epyllion)**

Shrnutí Ausoniovy tvorby

- prostor pro všednost – věnuje se každodenním drobnostem (viz např. *Vzpomínka na burdigalské profesory*)
- ! Je však netečný ke skutečným problémům doby (politickým, hospodářským, společenským) – je protikladem Ambrosia
- Idealizující pohled – stát jako by se od 1. stol. po Kr. nezměnil
 - Pohraniční oblasti = líčeny jako vhodná místa k odpočinku, ač jsou zde ve skutečnosti vojenské srážky

- polymetrie
- básnické experimenty ~ podobné neóterickým básníkům (poetae novi) republik. obd.
 - » zprostředkováno tvorbou básníků zv. **poetae novelli**
- kompoziční elegance
- inspirace Martialovými epigramy

Úspěch u současníků x kritika

- politická moc
- Theodosius od Ausonia žádá opis všech jeho spisů
- Symmachus / =vůdce pohanské senátorské skupiny/ si s Ausoniem dopisuje
- úspěch ustoupil – moderní odborná kritika: výhrady vůči žertovnosti, domýšlivé povrchnosti, metrickým a jazykovým provokacím » tyto prvky jsou ovšem nejosobitějším rysem a hlavním přínosem Ausoniovy poezie

Claudius Claudianus

- * 370 po Kr. v egyptské Alexandrii
- r. 395 v Římě
- poté do Mediolana (Milána) k **Honoriovu** dvoru
– sblížení s vojevůdcem **Stilichonem**
- v r. 400 odhlasováno senátem umístění jeho sochy na foru
- + cca r. 404 po Kr.

dvorský básník

- na západořímském dvoře po Ausoniovi
- !!! **profesionální básník** živící se vlastními verši ! (x Ausonius)
- Ausonius si žije v št'astném nereálném světě x **Claudius je lépe informován, více si je vědom problémů říše**
- řecky vzdělaný orientálec (nejprve řecké básně), brzy nejoslavovanějším latinským básníkem
- důvěrník Stilichona = nejvyššího velitele vandalského původu

Dílo

- předkládá dobrou představu o poměrech římské říše na přelomu 4. a 5. století = přítomnost Germánů podstatně proměňuje hodnotový rámec
- obrazem Germánie = rázný velitel Stilicho
- přetrvává ideál Říma a následování vzoru klasické dokonalosti
- *paganus pervicacissimus* (Orosius)
- patří ke křesťanskému dvoru, je však okouzlen orientálním pohanstvím a orfickými prvky

Dílo

- **Gigantomachie** = řecká prvotina
- 1. okruh: tvorba pro Honoria
- 2. okruh: tvorba pro Stilichona
- 3. okruh: inspirace mytologií

1. Tvorba pro Honoria

- **De nuptiis Honorii et Mariae**
 - epithalamion
 - při příležitosti Honoriovy svatby se Stilichonovu dcerou
 - panegyrická chvalozpěvnost
- **Fescennina**
 - metrická rozmanitost

2. Na počest Stilichona

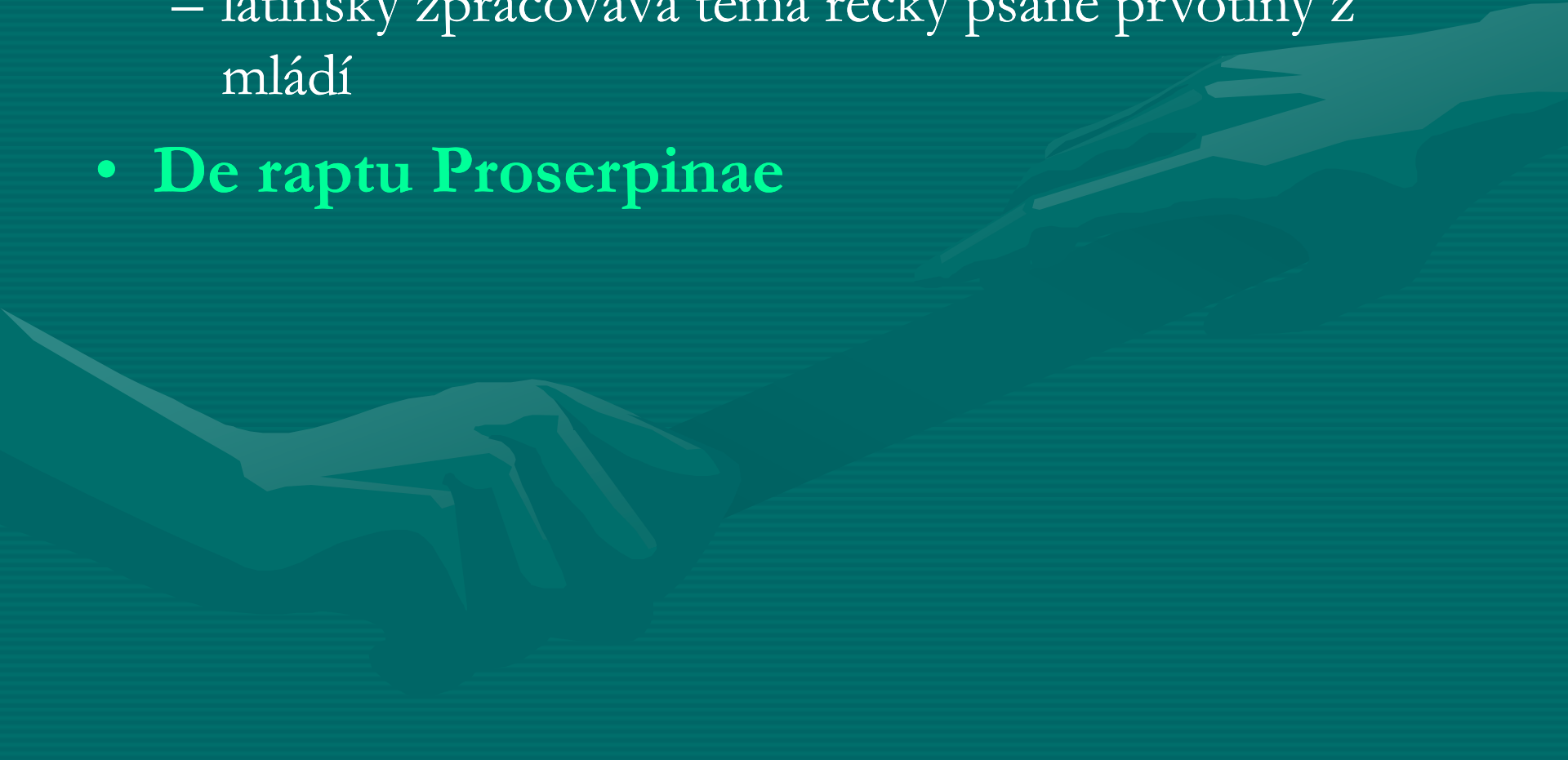
- De bello Gildonico
- Laus Stilichonis
- De bello Gothico
- In Rufinum
- In Eutropium
- Laus Serenae
 - chvála S. manželky

3. Mytologie

- **Gigantomachia**

- latinsky zpracovává téma řecky psané prvotiny z mládí

- **De raptu Proserpinae**

Křesťanská poezie

- existuje vedle dvorské poezie = příležitostné či oficiální
- existuje již před Constantinem, tehdy ale méně rozšířená
- s novým kurzem se rozvíjí po Milánském ediktu
 - zejm. jde o žánry: **hymny, epitafy a centony**

Hymny, epitafy a centony

- 1) pokračuje skládání hymnů, žánr známý z dob prvotní církve » rozkvět: **Hilarius z Poitiers, Ambrosius**
- 2) veršované náhrobní nápisy – pozvednuty k vyšší důstojnosti » papež **Damasus**
- 3) Centony = brilantní experimentální básně » básnířka **Proba**

Commodianus

- neznámého původu
- *? 3. stol.
- autorem 2 sbírek poezie:
 - **Instructiones**
 - **Carmen apologeticum**
- apologetický obsah, polemizují s římskými pohanskými náboženskými představami
- První náznaky rozpadu časoměrné prozodie »
přechod k prozodii přízvučné

Aurelius Prudentius Clemens

- * 348, + po r. 405
- Z Hispánie (Calagurrida)
- Advokátem, pak zaměstnán ve státní službě
- 401-403 v Římě

Dílo

zejm. hymny, didaktická poezie, skladba
apologetického charakteru

- **Praefatio** – 45 lyrických veršů
- **Apotheosis** – v hexametrech, řeší mystérium Trojice, o tajemství Kristova utrpení
- **Hamartigenia** (= O původu hříchu) – v hexametrech
- **Contra Symmachum**
- **Dittachaeon** – verše k S. + N. Zákonu
- **Epilogus** – 35 lyrických veršů

2 slavné básnické sbírky

- **Cathemerinon** („Na každý den“) – hymny k modlitbám dle denních dob + k příležitostem církevního roku, k hlavním křesťanským svátkům
 - 6 hymnů pro denní chvíle
 - 6 hymnů pro zvláštní křesťanské svátky
 - různá metra
 - uspořádání do 3 párů
- **Peristephanon** („ O korunách mučedníků) – hagiografické hymny
 - názorné až naturalistické líčení smrti
 - složeny v lyrických rozměrech antického básnictví

3 didaktické sklady

- Psychomachia
- Apotheosis
- Hamartigenia

Psychomachia

- Nejucelenější, nejzdařilejší
- = zápas o duši, bitva mezi neřestmi a ctnostmi v lidské duši
- Heroické popisy mezi vírou a modloslužbou; cudností a rozmařilostí; pokorou a pýchou
- 915 hexametřů
- Spojení eposu a didaktické poezie
- Alegorie – ovlivňují středověk, novověk v literárním i výtvarném umění

Dittochaeon = Dvojí hody

- Řazeno k didaktickým skladbám
- scény ze S. a N. Zákona, krátké básně, poučný výklad malířského znázornění v kostele » ukázka vztahu mezi textem a obrazem » mezi poezií a malířstvím

Meropius Pontius Paulinus Nolanus

Paulinus z Noly

- * 353 Burdigale (dn.Bordeaux), + 431
- Příkladem proměny antické vzdělance v biskupa
- Ze senátorské rodiny
- Přítelem básníka Ausonia
- Tragické události rodinného života + setkání s **Martinem z Tourse** » vzdal se kariéry, přijal kněžské svěcení

- 378 konzulem
- správcem Kampánie
- oženil se s bohatou ženou Terasií » pod jejím vlivem zanechal politiky
- 390 – přijal křest
- 394 - knězem v Hispánii » do Noly v Kampánii
- **409 – biskupem v jihoitalské Nole**
- V Nole: monumentální architektonický komplex » pozůstatky u mestečka Cimitile

Dílo

- **Carmina** – cca 30 v různých metrech
- ztracený panegyrik na Theodosia
- **Epistulae** – dochováno cca 50
 - Adresátem dopisů: významní muži (Hieronimus, Augustin, Ausonius, Rufinus, S. Severus)
 - Konkrétní otázky, zprávy o každodenním životě, teologická témata

Nejlepší z tvorby...

- **Carmina natalica** (= básně k narozeninám)
 - skládány od r. 395 - 408
 - 14 různě dlouhých básní věnované sv. Felixovi
 - Básně věnovány sv. Felixovi (ke cti mučedníka) = patron Noly; každoročně ke dni jeho smrti, jež starověké i středověké křesťanství chápalo jako zrození k věčnému životu
 - + básnické listy věnované Ausoniovi
 - aktuálnost dění (č. 26)
 - Jednoduché, krátké modlitby + líčení života sv. Felixe

Srovnání: Prudentius x Paulinus

(dvě úrovně křesťanské poezie)

PRUDENTIUS

- Představitel střední vrstvy
- Za vše vděčí studiu + profesním schopnostem
- Realizuje křesťanství prostřednictvím literatury
- Pokládá poezii za hlavní k prosazení svého vlivu

PAULINUS

- Z bohaté senátorské šlechty
- Jako bohatý volí roli, kdy se zříká majetku, chce být blíže chudým, cítí s nimi
- dává důraz na realizaci věcnou = je biskupem
- Řeší sociální vztahy své diecéze
- Poezii využívá k šíření myšlenek, ale NEPOKLADA je jako hlavní prostředek k prosazení svého vlivu
- Hl. témata: život vesničanů, příběhy o zvířatech » srovnáván s Vergiliovými Bukolikami a Georgikami

Damasus

- Papežem v letech 366 – 384 po Kr.
- Proslavil se epigramy, které nechal vyřýt na náhrobky mučedníků v Římě
- zapojil kaligrafa **Furia Dionysia Philocala**
- na náhrobcích dochováno jen několik písmen – v kodexech – k pravým řazeno 60 skladeb
- Vergiliův vliv – básník zvlášt' drahý křesťanům
- Používání klasiků se odrazilo i v Damasově politice: zajištění dobrých vztahů s pohany

Proba

- = básnička
- „rarita“ v latinské literatuře, autorka neobvyklé básně »
vergiliovské cento na téma S. a N. Zákona
- Z aristokratické rodiny
- Manželka významného úředníka
- Co je **Cento**?
- ! Úspěch vergiliovského centonu zapříčinil, že byl chápán jako doktrinální text (dekretem papeže Gelasia zařazen k textům s autoritou v oblasti víry)

Endelchius

- Přítel Paulina z Noly
- Autorem skladby: De mortibus boum (= O úhynu skotu)
 - O dobytčím moru
 - Vzorem je Vergilius
 - » spásu lze hledat pouze v křesťanství!